

2 km od Trna, na severnim
obrioncima Ruj planine
1,5 km asfaltni put

1,5 km zapadno
od centra Trna
ASFALTNI PUT

3 km od Trna

6 km od Trna
blizu sela Banče
ASFALTNI PUT

**Manastir Sv. Arhanđela Mihaila
XIV vek**

**Crkva u pećini posvećena
Svetoj Petki**

Eko staza u Trnu

Vodopad Vrabča

GPS Navigator
N 42.85161 E 22.64890

GPS Navigator
N 42.830674 E 22.63733

GPS Navigator
N 42.86206 E 22.64571

GPS Navigator
N 42.86209 E 22.70225

8 km od Trna
u selu Businci
ASFALTNI PUT

10 km zapadno od Trna
ASFALTNI PUT

10 km od Trna
blizu sela Jarlovci
ASFALTNI PUT

**Radionica Businske
keramike**

Zelengradske stene

**Utvrdjenje Zemen i
rimска купатила**

Pećina Bežjanci

GPS Navigator
N 42.78326 E 22.62548

GPS Navigator
N 42.83918 E 22.56018

GPS Navigator
N 42.80013 E 22.54856

GPS Navigator
N 42.82348 E 22.729168

Ovo svetište je naslednik hričanske crkve "Sveti Đorđe". U vreme najezde Turaka crkva je poharana i razrušena. Tu, pored "manastirskega hrasta", koji stoji kao zaštitnik ispred crkve, izgrađen je novi manastir. Posebna karakteristika manastira je sveti oltar u srcu svetišta koji je predstavljen kao žrtveni kamen.

Ovaj kamen se nosi sa mesta koje se zove "Presto", pošto na njegovoj površini piše na latinskom: "Na božanstvo Casibono preneo dar Marko Antonije Philisimus za svoje dobro zdravlje". Do danas je sačuvana samo manastirska crkva, koja je arhitektonski pandan hramu koji postoji u Poganovskom manastiru, u Srbiji.

Arheološki stil crkve pripada ogranku koji je sličan Atonskom stilskom tipu, zajedno sa crkvom Sv. Nikole u manastiru Peštera, crkvi Preobraženje.

Poseta treba da bude najljepša jedan dan unapred.

Ova crkva potiče iz perioda renesanse. To je duhovni centar još od vremena Druge Bugarske države. Veoma je blisko povezana sa pričom o zaštitniku Trna i ovog regiona - Svetom Petku iz Bugarske. Vodič u ovoj crkvi, gospoda Gina, priča dnu priču o zaštitniku Trna koju su osvajali i neverni prigoni kada se doselila u ovaj kraj i našla sklonište u maloj pećini.

Sveti Petka se jednom prilikom spremala da pripremi svoj skromni obrok. Od brašna koje je nosila u torbi vezanoj oko struka, ona je pripremila hleb, nalozila vatru i ispeksla ga. U trenutku kada je uzela mali komad hleba, primetila je turske trupe kako dolaze. Primetila je da dim ne ostane u pećini, već izlazi u napoj. Pratila ga je kroz uski dimnjak, a na zidu pećine ostali su tragovi njenih koraka i ruku. Tako je uspela da pobegne, a nevernici su u pećini našli samo ugašenu vatru i vruc hleb. Jedan od vojnika je pokušao da otkine mali komad hleba, ali on je odmah nestao pred njegovim očima.

Potrebna je rezervacija jedan dan unapred kako bi se u pećini mogao probati i domaći hleb.

Ova staza je bila jedna od prvih specijalizovanih oblika infrastrukture i objekata eko turizma u Bugarskoj.

Uz ovaj put prisutna je izuzetno raznovrsna vegetacija. Mogu se naći razne vrste drveća, retek, ugrožene i zaštićene biljke, uključene u Crvenu knjigu Bugarske i evropske i svetske liste retkih i zaštićenih biljnih vrsta. Od prisutnih 1 vrsta pripada bugarskim endemima, a 11 balkanskim.

Maksimalna dužina (kompletan prsten) ove trase je 13,2 km, dok je visinska razlika na stazi oko 700 m. Kompletna trasa glavnog prstena proteže se pravcem klisure reke Jerme do mahala Bogoina, sela Banka, klisure reke Jablanice, stenovite doline Kiltka i nazad do klisure reke Jerme (oko 7 časova hoda).

Vodič je na usluzi na celoj dužini eko rute, dok je cena 1,5 lev po osobi. Vodič će moći koristiti da mali krug rute po cenu 1 lev po osobi (minimalno 10).

Klisura se nalazi u graničnoj zoni, pa turisti moraju imati sa sobom lične karte.

Put do vodopada Vrabča je asfaltni. Postoji staza koja skreće od glavnog puta i vodi do vodopada (10 minuta hoda).

Reka Mala Vrabča je izdubila živopisnu klisuru u krečnjačkim stenama u blizini sela Vrabča. Vrabčanske stene su interesantne za alpiniste.

Voda pada sa više od 4 m i formira lep vodopad. U blizini vodopada voda je iskopala 20 m dug stenoviti tunel.

U stenama se nalazi izvor mineralne vode kraškog porekla sa lepotom pitkom vodom. Ispod nadvišene stene je divno izletište sa drvenim stolovima i klupama, i dva ogњišta. Put koji vodi ka selu Banča prolazi kroz veoma raznolike predele - šume, močvare, livade sa velikom raznovršnošću živog sveta.

Zelenigradske stene predstavljaju niz od 7 stena visine do 150 metara. U drugoj formaciji stena nalazi se lep tunel. U stenama postoji nekoliko kraških fisura, udubljivanja u stenama i neistraženih pećina. Stene su zanimljive kao objekti za penjenje. Prolaz kroz stenoviti tunel zahteva specijalnu opremu.

U trećoj formaciji stena je svetište uklesano u kamen tokom antičkog perioda. Iz natpisa koji je pronađen na ovom lokalitetu, vidi se da se radi o hramu Apolonu koji su podigli Tračani. Ostaci koji se nalaze na ovom lokalitetu su deo antičkog i srednjovekovnog utvrđenja. Na temelju Apolonovalog hrama nastala je mala crkva, poznata kao Carska Crkva, koja je takođe bila uklesana u stene.

Raznovrsna flora i fauna koja se ovdje može pronaći, doprinosi lepoti Zelenigradskih stena. Nekoliko vrsta ptica grabiljivica gnezde se upravo ovdje, a pećine i udubljenja u kamenu nude utočište stepnim miševima.

Vodič za stene Zelenograd i tvrdave košta 20 leva po grupi.

Na prirodno zaštićenom terenu, koji se uzdiže iznad Znepolja, na desnoj obali reke Erme podignuta je velika tvrdava. Strme padine brda su utvrđene zidovima tvrdave od tucanog kamena oblepљenog maltem. Odatle potiče Zavetna tabla božanstva Mitre, a verovatno negde u blizini, na stenovitim obalamama reke, leži i njeno još neotkriveno svetište. U podnožju je otkrivena radionica za proizvodnju oružja.

Tvrdava se nalazila na putu koji povezuje timočko-moravske kraljeve sa Belim morem duž obale reke Strume. Imala je strateški i ekonomski značaj. Upravo je o joj tvrdavi blizu Remesiane govorio Prokopije. Danas je teren pokriven travom, ali još uvek postoje vidljivi delovi zidova. Površinski delovi keramike sa zgrada još su u upotrebi u okolnim selima. Veliki mineralni izvor je 300 m na jug. Njegova lekovita svojstva su dobro poznata. Lokalne legende povezuju izvor sa antičkim periodom, a poznat je kao rimsko kupatilo. Zidovi se još mogu videti, a činili su kružni bazen sa rezervoarom od 2 m u prečniku i dubine 1,2 m. Njegov kapacitet je relativno veliki i on je uvek napunjeno. Potrebna su dalje arheološka istraživanja, ali je povezanost između izvora mineralne vode i tvrdave nesporna.

Pećina Bežjanci duga je 61,4 m. Ulaz joj je u podnožju malih stenovitih formacija kod sele Filipovci. Nakon ulaska u pećinu nailazi se na prostranu dvoranu dužine 20 m, širine 11,60 m i visine, na nekim mestima, preko 4m.

Jedna od galerija je silazna i 10 m dužine. Pod ove galerije je pokriven glinom i kamenjem, a levo od centralne ose postoji uska i nepremostiva sekacija, koja komunicira sa centralnim holom.

Pećina predstavlja veliku salu sa čije periferije polazi nekoliko krakova.

Na različitim lokacijama u pećini se mogu videti stalaktiti, stalagmiti dendriti, uključujući i retko pećinsko mleko.

Tokom posete pećini preporučuje se korišćenje zaštitnog šлемa.

1 km od sela Petralaš
seoski, šumski put

Spomenik prirode
"Petralaška pećina"

3 km od Trna

Demonstraciona biljna
bašta "ERMA"

3 km od Trna

Kanjon reke Erme
(Lomniško ždrelo)

7 km od Trna
u selu Studen izvor
asfaltni put

Muzej jogurta
(bugarsko kiselo mleko)

GPS Navigator
N 43.07910 E 22.78926

GPS Navigator
N 42.864704 E 22.643166

GPS Navigator
N 42.86206 E 22.64572

GPS Navigator
N 42.79187 E 22.59689

5 km od Trna
asfaltni put

8 km od Trna
selo Businci
asfaltni put

8 km od Trna

8 km od Trna
u selu Businci
asfaltni put

Bazen u selu
Trnska Banča

Etnografski muzej
"Businska keramika"

Kanjon reke Jablanice

Kuća Petra Gigova -
najistaknutijeg majstora iz
škole businske keramike
(arhitektonski spomenik kulture)

GPS Navigator
N 42.86339 E 22.68041

GPS Navigator
N 42.78196 E 22.62580

GPS Navigator
N 42.84966 E 22.673686

GPS Navigator
N 42.78196 E 22.62580

Petraška ili Odorovačka pećina je Spomenik prirode I kategorije. To je složena pećina sa dvoranama, hodnicima, sifonskim kanalima, jamačima i drugim podzemnim kraškim oblicima. Gornje pećine i galerije bogate su pećinskim nikitom. Nikit je raznobojan ali najčešće kristalno beo. Vrlo su brojni stubovi koji se pokazuju u svim mogućim oblicima, od visokih i tankih do masivnih i različito izvajanih. Aragonitski nikut u Glavnoj i Kristalnoj dvorani neprocenjive je vrednosti. Pećina još uvek nije dovoljno istražena, pa je speleolozi nazivaju perspektivnom.

U pećini živi 8 predstavnika arthropodske faune, od kojih su posebno izdvojeni prave troglobionte često sa štu pišcas *Paranemastoma bureschi*, gujin češlj *Typhloilius nevoi*, koji je stenoendemit Petraške velike pećine, kao i visokoevoluirana trehina *Phegommisetes globiceps* itd. Pronađeni su fosilni ostaci pleistocenskih sisara kao i artefakti.

Upozorenje: Pristup je moguć samo uz dozvolu Opštine Dimitrovgrad, uz pratnju vodiča iz Planinarskog društva „Caribord“.

Mineralni izvor je poznat, a njegovi kvaliteti cenejeni još tokom rimskog doba. Voda je kraškog porekla sa temperaturom od 21°C (69.8°F)

U pogledu sastava i kvaliteta je slična čuve-noj Evian vodi u Francuskoj.

Ukupna mineralizacija vode je 0,420 g / l.

Preporučuje se u lečenju želudaco-crevnih, nefro-uroloških i hepatobilijarnih oboljenja, kao i za kupanje, jer ima blagotvorno dejstvo na poremećaje nervnog sistema.

Godine 1928. odmah ispod jednog od izvořista izgrađen je jedan od prvih otvorenih bazena u Bugarskoj. On funkcioniše i dobro je održavan. Njegova dužina je 14 m, širina 6 m i dubina 0,6-2,3 m.

Put do bazena je asfaltni.

Otvoren je za posetioce svakog dana od maja do septembra. Cena po osobi je 1 lev.

Demonstraciona bašta porodice Jevgenije i Ivana Dimitrova je osnovana 2002. kao ogledna bašta za ugostiteljstvo lokalnih biljnih vrsta.

Bašta je od značaja za očuvanje i popularizaciju divljih biljnih vrsta. U ovom trenutku površina od 200 m² je zasadena različitim medonosnim i lekovitim biljem.

Postoji demonstracioni stand sa herbijumom i informativnim materijalom, gde se gosti upoznaju sa izgledom, značajem i osobinama različitih biljnih vrsta.

Ulaznice je 15 BGL po grupi (maksimalno 25 ljudi). U cenu je uračunat obilazak demonstracione baštice, poseta demonstracionom standu i mestu za sušenje bilja, turističko predavanje i degustacija raznih vrsta biljnih čajeva i biljnog meda.

Posetioci treba da nose lične isprave zbog bliznine granice.

Ukupna površina ove omiljene prirodne znamenitosti je 8,7 ha. proglašena je za prirodno nasleđe 1961. godine, kao jedna od najatraktivnijih i najlepših pojava u Bugarskoj.

Lomniško ždrelo je uključeno u listu "Sto Nacionalnih turistička mesta" u Bugarskoj. Formirano je erozivnom aktivnošću reke Erme, rjenim prodorom kroz visoke (do 200 m), gotovo vertikalne litice stena - "Jlav kamak" i "Manastirisheto". Ove stene se ubrajaju u nacionalne alpinističke smerove u Bugarskoj.

Niz reku se mogu videti veliki blokovi stena, ulazi u kraške pećine, vodopadi i vodoskoci. Oko klisure Erme nalaze se razni artefakti koji datiraju iz antičkih vremena. Iskopani su dokazi keltskog prisustva.

Cena za obilazak po osobi je 1 bugarski lev, a maksimalna veličina grupe je 30 osoba. Minimalna naknada za korišćenje upotrebu vodiča je 10 leva. Turisti moraju da imaju lične karte zbog bliznine granice.

Jedan je od najstarijih centara za tradicionalnu graćanjiju u Bugarskoj. Potiče iz antičkog perioda. U doba renesanse, graćanjija je bila glavni izvor sredstava za život u selu. Dostizje vrhunac krajem XVII i početkom XIX veka. Centar je jedan od najuglednijih koji karakteriše duh prošlosti. Graćanjija je harmonija oblike, dekoracije i izuzetne raznolikosti sa 5 glavnih grupa predmeta: kuhanjski, narodni, tehnički, verski i dekorativni. Sudovi su izrađeni u boji prirode gline, ili sa umetničkim dekoracijama u žuto-zelenim nijansama (angora, zgrafito...). Glavna tehnika koja se koristi je graćarski tokac.

U preko 100 keramickih formi izloženi je 200 originalnih sudova, jedinstveni autontoni upotrebiti predmeti - zdele, lonci, posude, šolje, itd. Raznovrsni zemljani sudovi zamenjuju predmete koji su obično od drveta, kameina i gvožđa (kofe, toaleti, posude za mužu, hranilice za pčele, kante, cevi, dimnjaci...). Keramički žig se obično stavlja na skulpturalne kompozicije različiti obliku i zemljane posude koje se koriste u ritualima.

Kompleks obuhvata demonstrativni studio keramike, tradicionalnu kuću sa autentičnom radionicom za keramiku i spavaonicu. U studiju za keramiku Bogdan Durov može se videti demonstracija rada na graćarskom toku.

Radno vreme: Svaki dan 9.00 – 18.00
Praznicima, ponedeljkom i utorkom su moguće posete van rednog vremena uz rezervaciju jedan dan unapred.

Muzej je posvećen dr Stamenu Grigorovu, pronalažaču bakterije "Lactobacillus bulgaricus Grigoroff" koja izaziva fermentaciju mleka. Rođen je u selu Studen Izvor 1905. Dok je bio student i asistent Švajcarskog mikrobiologa profesora Massola, uspeo je da primeti bakterije pod mikroskopom i otkrije agens koji izaziva fermentaciju mleka. Ovo je probulilo velike interesovanje u naučnom svetu i u znak poštovanja, naučniku i njegovoj domovini, bakterija je nazvana "Lactobacillus bulgaricus Grigoroff".

Muzej se nalazi u blizini kuće dr Grigorova. Posetioci imaju priliku da se upoznaju sa prirodnim i kulturnim specifičnostima regiona, načinom života lokalnog stanovništva, saznavaju o aktivnostima i životu dr Grigorova, prate istoriju jogurta od kućne do moderne tehnologije, dobiju znanja o standardima EU za proizvodnju jogurta, značaju za režim ishrane, svojstava probiotika - ulogu u profilaksi i lečenju različitih bolesti, antitumorske efekte itd.

Petar Gigov je diplomirao u zanatskoj školi u Samokovu, a 1941. u Javnoj školi keramike u Sofiji. Nakon toga, vratio se u rodno selo i tam živio i radio do kraja svog života. Za svoja stvaralačka dostignuća godine 1963. je dobio zvanje "Počasni umetnički radnik Bugarske" i odlikovanje pre klasa "Cirilo i Metodije". Graćarski predmeti koje je ručno proizvodio čuvaju se u muzeju Luvr u Parizu, ili pripadaju kolekcijama u SAD, Japanu, Rusiji...

Posetioci kuće imaju priliku da budu u atmosferi kuće sa autentičnom graćarskom radionicom i dormiru keramiku koju su oblikovali njegove ruke, kao i da se upoznaju sa njegovim životom i radom. Na kraju života Gigov je napisao: "Meni je zamereno da moji krčaci liče na one koje je stvarao Pablo Picasso. Sam znao za staru tradiciju da se u kovčeg mrtvog graćana iz Businaca stavlja jedan od njegovih krčaga, pa sam otkopao nekoliko starih grobnica, koje datiraju iz vremena pre nego što je Picasso rođen. Kada se uporedi nesahranjeni krčaci sa reprodukcijama, ja mislim da je možda Picasso učio od starog graćara iz Businaca..."

Kontakt vodiča, informacije:
"Petar Gigov i businacka keramika" fondacija
tel. 07732 411; 0899 994 332
e-mail: p_gigov_fond@abv.bg

3,5 km od Dimitrovgrada
asfaltni put, makadam

"Pametnik"
zajednička kosturnica učesnika
Srpsko-Bugarskog rata

Dimitrovgrad
asfaltni put

Gradska galerija
Dimitrovgrad

Dimitrovgrad
asfaltni put

Strošena česma
na putu
"od stanicu na granicu"

sela Gojin dol i Gradinje
pešačka staza

VIA MILITARIS/DIAGONALIS
Rimski vojni put i "gojindolsko
kale", utvrđenje iz IV veka

GPS Navigator
N 43.022803 E 22.765028

GPS Navigator
N 43.015704 E 22.777580

GPS Navigator
N 43.018256 E 22.781385

GPS Navigator
N 43.023375 E 22.727430

selo Gulenovci
asfaltni put

11 km od Dimitrovgrada
selo Smilovci
asfaltni put

"Dobrogled" - Trening centar
za stare zanate i logistička baza za
aktivnosti u prirodi

Etno kuća "Bekov"
Smilovci

20 km od Dimitrovgrada
asfaltni put

Specijalni rezervat prirode
"Kanjon reke Jerme"

21 km od Dimitrovgrada
asfaltni put, makadam

Park prirode Stara Planina

GPS Navigator
N 43.102583 E 22.821583

GPS Navigator
N 42.084000 E 22.851389

GPS Navigator
N 42.993116 E 22.632716

GPS Navigator
N 43.083482 E 22.908680

Od raspada Ottomanskog carstva i povlačenja novih granica na Balkanu, pa do kraja XX veka, podele su donele nemerljivu patnju narodu cari-brodskog i susrednih krajeva. Pametnik – spomenik, koji je podignut 1887. godine na Neškovom visu iznad Dimitrovgrada, svedoči o delu tog stara-danja. To je najveći antiratni spomenik na Balkanu.

Novembar 1885. godine, nakon ujedinjenja Kneževine Bugarske sa Istočnom Rumelijom, Srbija započinje rat sa Bugarskom. Srbija je ovaj bratobušićki rat izgubila, a jedna od najdramatičnijih bitaka odigrala se na Neškovom visu kraj Caribroda. U ovoj bitci, teško ranjenog kapetana Kalanića, zbog izuzetne hrabrosti pokazane u naporu da vrati zarobljenou srpsku ratnu zastavu, spasio je Aleksandar Batemberg, knez Bugarske. Teško ranjenog Kalanića otpremio je u Sofiju na lečenje, istakavši ga bugarskim vojnima kao primer viteštva.

Po naredbi komandanta Caribroda pukovnika Pačeva, stanovnici podižu spomen-kosturnicu u kojoj su sahranjeni zemni ostaci 300 poginulih sa obe zaraćene strane u sukobu 5. novembra 1885. godine. Izjednačeni u smrti, pobednici i pobedeni ostali su da leže zajedno i svedoče o besmislenosti bratobušićkog rata.

Trening centar "Dobrogled" je edukaciona baza izgrađena na osnovu saradnje Prirodnjačkog društva "Natura Balkanika" i porodice Milošević. U osnovi on predstavlja mesto objedinjavanja znanje članova i saradnika Društva, opreme stечene kroz niz projekata i privlačnog ulaganja u obnavljanje tradicionalnog seoskog domaćinstva. Centar ima radionicu za tkanje, grmčariju, dvo-deljstvo, izradu filca, otvoren i затvoreni multifunkcionalni prostor sa odgovarajućom opremom, službeni i skladišni prostor, kao i štalu i druge objekte. Usluga keteringa i smeštaja poverena je hotelima iz Dimitrovgrada, a ostalu logistiku daju lokalna mala preduzeća i seoska gazdinstva, koja nude tradicionalnu hranu.

Dobrogled je i logistička baza za aktivnosti u prirodi kao što su konjičke ture, planinarski pohodi, lov, prirodnjačke ture, pećinare, streličarstvo, posete farmama sa starim rasama stoke i niza drugih sportskih i rekreativnih aktivnosti, koje dopunjavaju lokalnu turističku ponudu. Članovi Društva i vlasnici kompleksa po dogovoru organizuju ekspedicije u prirodu i džipovima i biciklima, kao i fotosafarije, škole i treninge za ove aktivnosti. Na Dobrogledu se organizuju i većeri tradicionalne muzike, kao i odgovarajuće škole za početnike i iskusnije svirače. Potrebna je najava i prethodni dogovor.

Gradска galerija u Dimitrovgradu je počela sa radom 1995. godine. Godišnje se u proseku u galeriji organizuje oko 15 izložbi, što čini ukupan broj od oko 150. Za poslednjih 10 godina, Gradска galerija je preraslala u jednu od najprezentativnijih kulturnih ustanova u gradu, za koju se zna ne samo u Srbiji, već i van njenih granica. O tome svedoči veliki broj učesnika iz inozemstva koji su ovde imali svoje izložbe. Osim samostalnih izložbi vrhunskih slikara, Galerija je bila domaćin reprezentativne izložbe Muzeja savremenih umetnosti iz Beograda, izložbe čuvenog slikara Gradimira Petrovića i po prvi put 2004. godine, retrospektivne izložbe savremenog bugarskog slikarstva. Galerija posebno vodi računa o očuvanju velike tradicije cari-brodskih likovne škole, čiji je začetnik istaknuti bugarski slikar Georgi Mašev.

Tokom svog postojanja galerija je sakupila pravo umetničko bogatstvo. Danas Gradska galerija u Dimitrovgradu poseduje oko 250 radova vrhunskih umetnika iz cele zemlje i inozemstva (skoro sve zemlje iz okruženja, zatim Amerike, Meksika, Engleske). Galerija svake godine organizuje Likovnu koloniju u manastiru Poganovo.

Priča kaže da je u "staro vreme" u Caribrodu živeo lep, mlad i bogat Turčin, koji se zgledao u mladu, lepu i siromašnu hrišćanku. Video ju je samo jednom kada je zahvatala vodu sa izvora u Caribrodu, iza "dvomostovlja" na Nišavi. Toliko mu se dopala da je rešio da je opešni plemenitošu za koju sa sigurnošću nije znao ni da je poseduje. Odlučio je da običan kladenc sa koga je pila pretvori u raskošnu česmu. Naravno je majstоре iz Carigrada, materijal iz Sofije i počeo da zida. Postavljene su cevi od dobре pećene i gledosano businske keramike, konture česme već su se ocratavale, voda se nije oprimala i Turčin je bio zadovoljan. No, preko noći neko je počeo da ruši (troši) građevinu. To je trajalo dosta dugo, sve dok zapitje nisu uhvatile hrišćane koji su kvarili građinu. Medu njima i braču lepe Caribrodanke. A onda se znalo: „Pri valju i kadiju, pu do slabiju ili na kolac.“ Smrtilj je jedino mogao da ih spasi bogati Turčin ili nes-rečna lepotica.

Ishod je ipak bio pomalo neobičan. Kaurka je prešla „dvomostovlje“ i pošla za Turčinu. Hrišćani su bili pošteni, a Turčin je odustao od zaveta i prokleo je česmu da zauvek ostane S(trošena). Vodu na srču nije i ona još uvek izbija na osam sunularda, bistra, jaka, zdrava i pitka. Od nedavno česma je opet malo „strošena“...da li je vreme i nemar il' kauri, proverite sami.

Etno kuća «Bekov» je jedinstvena laička izložba, etno i prirodnog nasledja, Caribroškog kraja. Nastala je kao rezultat dugogodišnjeg sakupljanja raznovrsnih predmeta, kamenja i komada drveta, koji su privukli pažnju lokalnog entuzijasta Petra Bekova poznatog pod nadimkom Perča. U mestičkom prenartapanom prostoru poseban pečat daju predmeti iz SFRJ. Ovan interesantni sklop jugo-nostalgije i vredne zbirke utilitarnih predmeta predstavlja atraktivno odmoriste ribolovcima sa obližnjeg Smilovskog jezera, lovcima na putu ka Vidliču i Staroj planini, jahačima, biciklistima i džipovima čije staze prolaze pored ove tradicionalne kuće – bondrućare (kovance), nekada seoske kovachnice.

Posebne napomene: Potrebno je najaviti se vlasniku, jer ne postoji redovno radio vreme. Postoji mogućnost konzumiranja standardnih pića (domaća rakija i vino, pivo, sokovi, kisela voda, kafa), a po dogovoru vlasnik odgovara i zahtevima za pripremom raznih vrsta tradicionalnih jela (ovčevlina na pari, jagnejnina i prasatinu pod sačem i sl.). Gosti koji se odluče za ovakav obrok zacele će imati interesantan doživljaj tradicionalnih jela u atraktivnom ambiju, uz piće rashladeno u prirodnom frižideru – bunaru koji se nalazi u samom objektu. Postoji mogućnost smestaja u obližnjoj kući vlasnika i njegovih komšija.

U antičko doba na lokaciji Dimitrovgrada bila je jedna od postaja za odmor „Mansiones“ i stanica za prometu konja „Mutationes“ na vojnom putu - Via Militaris. U to vreme Dimitrovgrad se zvao Balans-Militaris. O prisustvo Starih Rimljana i postojanju antičkih naselja na ovim prostorima svedoči mnogi ostaci, građevine, utilitarnih predmeta, reljefi i drugo.

Medu najinteresantnijima su reljefi Hekate, Jupitera i Mitre i gotovo u potpunosti očuvani segmenti Via Militaris. Tokom zemljanih radova za modernizaciju Koridor 10, juna 2009. godine pronađeno je ukrtisanje manjeg puta koji dolazi sa brda sa Via Militaris, iznad koga je pronađeno dobro očuvano utvrđenje sa nekoliko kapija podignutih u IV veku i rekonstruisanih tokom VI veka u vreme Imperatora Justinijana. Na novom nalazištu pronađen je put širine 8 metara, sastavljen od velikih kamennih blokova, sa dve trake, a iskopani su i brojni artefakti uključujući konjske potkovicе i delove kočija.

Iz Antičkog perioda je i Goindolsko kale, kasno antičko – rano vizantijsko utvrđenje podignuto u IV. a obnovljeno u VI veku u vreme Justinijana. Nalazi se na desnoj obali Nišave ne markantnom brežuljku iznad selja Gojin dol. Utvrđenje je po svemu sudeći služilo kao tzv. refugium – pribježište okolnom stanovništvu u vreme vojnih opasnosti.

Na svom putu između Derekuških i Burelskih planina – Vlaške (1442 m) i Greben planine (1338 m) - reka Jarma obrazovala je dva klanca – Odorovsko i Vlaško Ždrelo izuzetne lepote.

Odorovačko Ždrelo ima sve odlike pravog kanjona sa nizom geo-morfoloških fenomena uključujući i jame i pećine.

Najinteresantnija od svih pećina je Vetrena dupka, ali pažnju privlače i druge, manje ispitane. O njima govore samo legende o skivenom blagu, kao što je ona o Smokovoj dupki u kojoj tovari blaga čuva mitska zмиja.

Prirodno bogatstvo koje se oslikava u preko 20 opisanih biljnih zajednicama, od čega 10 šumskih, među kojima su i relikte iz tercijarnog perioda.

Vredno kulturno naslede - Manastir Sv.Jovana Bogoslova iz XIV veka nalazi se na listi svetske kulturne baštine.

Posebna napomena: Tuneli kroz kanjon su jako niski, tako da je pristup modernim autobusima na sprat onemogućen.

Stara planina je zaštićena zakonom 1977. godine zahvaljujući izrazitim vrednostima geo i biodiverzitet. Zahvaljujući očuvanosti tradicionalnog života i kulturnog nasledja i njihove povezanosti sa prirodnim nasleđem, Stara planina je kandidat za UNESCO MAB rezervat. Ulaz je besplatan, planinarski vodič angažuje se po dogovoru.

Na Staroj planini opisano je 52 biljne zajednice - 24 šumske i 28 jeližastih, sa čak 1190 biljnih vrsta, što predstavlja 34% nacionalne flore. Bogatstvo travnjaka u zavisnosti je od tradicionalnih pašno-košnih farmskih sistema visoke prirodne vrednosti za čije su održavanje zaslužne autotone rase i sojevi. Na Staroj planini se mogu videti stare rase ovaca – karakačanska, pirotška, bardoka, balkanska koza, govedo buša, domaća magarac, brdski konj, domaća bivolica, karakačanski pas, šarplaninac i pulin. Čuveni su staroplaniškojagnje i staroplaniški kačkavalj.

Tradicionalno stocarenje podržava i koegzistira sa tridesetak vrsta sisara, stotinak vrsta leptirova, 18 vrsta gmizavaca, 25 vrsta riba i 200 vrsta ptica.

26 km od Dimitrovgrada
asfaltni put, makadam

Boljevdolska česma
XII vek, selo Boljevdol, Visok

12 km od Dimitrovgrada
asfaltni put

Smilovska jezera
"Savat 1" i "Savat 2"

Dimitrovgrad
ulica Hristo Botev 5
asfaltni put

Crkva
"Roždestvo Presvete Bogorodice"
Dimitrovgrad

1 km od sela Boljevdol
asfaltni put, makadam

Crkva Sv. Arhangela Mihajla
XIV vek
selo Boljevdol

GPS Navigator
N 43.120153 E 22.924161

GPS Navigator
N 43.068972 E 22.837938

GPS Navigator
N 43.014470 E 22.779525

GPS Navigator
N 43.121879 E 22.925894

4 km od sela Smilovci
zemljani put, makadam

30 km od Dimitrovgrada
kod sela Trnski Odorovci
asfaltni put, makadam

Dimitrovgrad
asfaltni put

25 km od Dimitrovgrada
asfaltni put

Manastir
Sv. Kirik i Julita
XVIII vek

Sv. Jovan Krstitelj
XIV vek
(na temelju legendarnog manastira Muštar)

Muzejska zbirka
u Dimitrovgradu

Poganovski manastir
XVI vek

(posvećen Sv. Jovanu Bogoslovu,
svecu ljubavi)

GPS Navigator
N 43.108209 E 22.847931

GPS Navigator
N 42.936986 E 22.628790

GPS Navigator
N 43.018228 E 22.779326

GPS Navigator
N 42.979142 E 22.636965

Jedan je od retko dobro očuvanih spomenika iz perioda turske vladavine. Prema natpisu na arapskom, izgrađio ju je Spahija Husein u XVII veku u spomen dobijanja ordena. Oko 1 km iznad nje nalazi se crkva Sv. Arhangelog sa slojevima fresaka od 17-19. veka.

Ostatak naselja iz turskog perioda uglavnom je nematerijalan i u najvećem meri sazdan od legendi o skrivenom blagu i hajducima. Nasilje, kuluci i harači dostigli su kulminaciju u XVI veku, a goste i neprohodne Šume Stare planine, Vidliča i Vlaške planine postale su pogodne za organizovanje otpora. Hajdučke čete su napadale Turke i otimale blago, deleći ga ili skrivači po uvarama i pećinama.

Visočkim krajem je hajdukovo Idija ili Hajduk Iga za koga se vezuje puno legendi o zakopanom blagu u ataru sela Kamenica. Legenda kaže da je obesjen u Niškoj tvrdnji tokom prve polovine XIX veka. Tamničari je otkrio neku od lokacija na kojima je zakopano vrednosti oteče od Turaka, jer nikod od njegove rodbine nije imao hrabrost da ga pre vešanja obide u niškoj tamnici. Legenda o Idiji je zanimljiva i potom što je hajdukova zajedno sa svojom kćerkom, čija je sudbina ostala nepoznata.

Manastir Sv.Kirik i Julita nalazi se na Vidliču, 4 km od sela Smilovci. Crkva je izgrađena krajem XVIII veka, na temeljima znatno starijeg hrama. Obnovljena je 1839. godine. Manastir je zidao majstor Nikola-Kola iz Boljevdola. Građen je od lomljenog kamena, sa ispunom od trpanja, a uglovi su ozidani tesanim kvaderima. Crkva je najpre pokrivana pločama, a kasnije keramidom. Konak je izgrađen u prvoj polovini XIX veka. Godine 1925. je u manastir iz Beserabije došlo 40 ruskih monahinja i tako je formiran prvi ženski manastir u Niškoj Eparchiji. Posle Drugog svetskog rata manastir je napušten, tako je pod zaštitom države kao spomenik kulture, dosta je ruiniran. Dolaskom dveju monahinja i angažovanjem lokalnog stanovništva i Skupštine opštine Dimitrovgrad polako počinje da vraca predašnji izgled.

Pristup: Napisano pravilo pristojnosti pri ulasku u svetište nalaže da se posetište javi monahinja, što znači da je poseta moguća van redovnih jutarnjih i večernjih molitvi i usklicujuće po danu.

Napomena: Kodeks oblačenja u svim manastirima podrazumeva pristojno oblačenje. Obnova manastira je u toku, pa je svaki novčani prilog dobrodošao.

Jezeru Savat I i Savat II su veštačke akumulacije napravljene u rejonu Zábrda, u kraškom Odoravačkom polju na oko 700 m nadmorske visine u blizini sela Smilovci, pa su poznatija kao Smilovska jezera.

Od Dimitrovgrada su udaljena oko 12 km severno i do njih vodi asfalt put. Vlasništvo su Žemljoradničke zadruge „Stočar“ a napravljena su 1979., odnosno 1985. godine u cilju melioracije pojpa. Površina Savata I je oko 5,3 ha, kapaciteta 83.000 m³ vode i najvećom dubinom od 6 m, a površina Savata II je oko 22 ha, sa akumulacijom od 420.000 m³ vode i najvećom dubinom od 6 m. Ideala su za uzgoj ribe i ribolov, pa su omiljena destinacija sportskih ribolovaca. Jezera su bogata šaranom, štukom, somom, crvenperkom, bodorkom, karšem i drugom ribom. Godišnji kapacitet izlovljavanja je 30–50 tona ribe.

U blizini se nalazi Petralška pećina, manastiri Sv. Petka i Sv. Kirik i Julita, interaktivne farme sa stariim rasama ovaca, koza, goveda, konja i magaraca Milina-Mojnišin i Vasov-kraj jezera sa malim alpinetumom, kao i etno kafana "Perča", manastiri Sv. Petka i Sv. Kirik i Julita, interaktivne farme sa stariim rasama ovaca, koza, goveda, konja i magaraca Milina-Mojnišin i Vasov-kraj jezera sa malim alpinetumom, kao i etno kafana "Perča".

Crkva je posvećena rođenju Presvete Bogorodice ("Rođestvo Presvete Bogorodice") u Dimitrovgradu. Gradnja je trajala gotovo četiri godine, između 1891 i 1894. Godine. Crkva je izgrađena na inicijativu sveštenika Todor Antanasova (1813-1903). Svećeno je osvećeno 8.11.1894. Na inicijativu gradačana Caribroda rekonstruisana je početkom 1997. godine.

Najveću vrednost ove crkve predstavlja ikonostas. Raden je od šimširovog drveta u tehniči "čipka", gotovo jedinstvenom na ovom području. Radili su ga majstori Samokovske škole.

Dimitrovgradska opština kao svoju slavu slavi i Rodenja Presvete Bogorodice (21. septembar). U to vreme u Dimitrovgradu se održavaju mnogobrojne kulturne manifestacije, počev od svečane akademije u opštinskom Domu kulture, preko izložbe u likovnoj galeriji, do Sajma autotihov rasa i ruralnog naselja, koji ima regionalni karakter. Opština Dimitrovgrad deo je Evropskog regiona Stara planina, pa se na njenu slavu u gradu okupljaju i predsednici staroplaninskih opština na granici Srbije i Bugarske, kao i ostalih pograničnih opština.

Na 1km severno od sela Boljevdol nalazi se jedna od najstarijih očuvanih crkava u Dimitrovgradskoj opštini. Crkva je mala i pravougaonog je oblika. Zidan je «morskim» kamenom i pokriven kamenim pločama. Na istočnoj i južnoj strani unutrašnjeg zida sačuvane su freske ispod kojih je otkriven stari živopis iz XVII i XVIII veka. Crkva nije rušena u tursko vreme, već samo oštećena u naletu bilojce i restaurirana 1978. godine. Skromna, a ipak veličanstvena u osećajima koje izaziva, ovde u divljini Stare planine, pokraj ugasnog selo, ova crkva svedoči o vremenu u kojemu je svako selo ovog kraja imalo sličnu bogomolju i slavilo Boga smerno svojim Bogosugđnim životima. U neposrednoj blizini iznad sela Kamenica, nalazi se slična crkvi posvećena Sv. Nikoli, koja je pretrpela velike stete zahvaljujući tragacima sa turškim blagom. Nažalost ne je u jedina, ona je svedok jednog drugog vremena, u komu se vrednost poremećila, a nepristupa težnja za ovozemaljskim, nezarađenim blagom podstiče rušilačke nagone.

Na celom području Dimitrovgrada nalazi se mnoštvo nedovoljno ispitanih ostataka ovakvih crkava, čiji tragovi svedoče da datiraju iz davnih vremena. Na pojedinim mestima stanovništvo je ove opštine sačupljalo na temeljima porušenih crkava, koja se i danje smatraju svetlim, pa je svakom pasioniranom arheologu prava zadovoljstvo da ih pregleda. Crkvena slava je 21. novembra.

Za manastir Muštar vezuje se legenda o blagu po Martini, koji je živio selu Poganovu u vreme turske vlasti. Pop je osnovao hajdučku družinu koja je napadala turske karavane i oduzimala im od naroda otelo zlato. Blago su krili po okolini petčinama, a najviše, 7 tovara u tzv. „Smokovu dupku“. Po legendi nije cuva mehaničkim od zlata u obliku zmije, koja bi nepoželjnog gosta brzo udarila u glavu i ubila na licu mesta. Da se ne bi odašla tajna tog mehanizma, pop je ubio majstora. Jednog dana nedaleko od sela hajduci su presreli da tada najbođati pošiljku sa troje kola prepunih zlatnika. Pobili su sve pratioce, ali je jedan dobro obučen pas nastavio put prema Carigradu.

Turci su shvatili da se nešto desilo sa karavanom, sakupili vojsku i pustili psa da ih odvede do mesta na kom je karavan stradao. Doveo ih je u Veliki Petak kada je celo selo islo u crkvu. Okpolici su crkvu i tražili od seljaka da odaju sklonište hajduku, ali niko nije hteo da ih oda. Zatim su pobijali sve, osim jednog momka i devjoke koji su se na strazi za tren zaneli, pa Turci niko nije ni primetio. Martin je ostao živ i nastavio da preseća karavane. Na samiti je, kažu, rekao da njegovo zlato može naći čovek, koji je spreman da 2/3 svega pokloni Poganovskom manastiru, a 1/3 zadrži za sebe. I danas mnogi traže to zlato, neki su kažu i ušli u pecinu, ali su umrli odmah u mukama, a da nisu odali šta su videli.

Ideja o prikupljanju kulturnog blaga, kao dela istorije i tradicije ovog kraja, ponika je među prosvetinim i kulturnim radnicima i učenicima ovoga kraja. Krajem 1958. godine je u Osnovnoj školi u Dimitrovgradu, osnovan u Klub mladih arheologa, čiji članovi gomilama vredno rade na prikupljanju starina. Muzej kluba je već tada imao zbirku oružja, numizmatiku i zbirku maraka, nakita, posuda itd. Danas muzej ima stolno lice arheologa i oko 2000 predmeta (fotografije, razglednice, arheološki nalazi, etnografsko blago, predmeti iz prastorije, antike, srednjovekovni itd.). Od 1986. Međuski zbirka pri Narodnoj biblioteci "Detko Petrov" u Dimitrovgradu nalazi se u „Džudžinu kući“.

Na osnovu arheoloških nalaza, život na ovim prostorima razvijao se još u doba neolita. U ataru sela Smilovci je pronađena neolitska sekira, koja se čuva u muzejskoj zbirци Dimitrovgrada. Iz eneolita (3300-2200.god.p.n.e.), sa lokaliteta Strošena češma potiču kamenje i metalne sekire, keramičke posude, tegovi i kulni predmeti. O bronzanom i gvođenom dobu govore pronađeni nakit i drugi utilitarni predmeti (najviše je pronađeno u pećinama Zábrda i Burela i prastoriskom tumulusu u okolini sela Pećacići).

Radno vreme: 08-15 h svakog radnog dana
Kontakt – informacije: Vesna Nikolov, arheolog

Prema legendi, gradnju Manastira Poganovo započeo je 1395. godine Konstantin Dejanović Dragić, sestrič caru Dušanu. Posle Dragićove smrti završila ga je kćerka Jelena, viziantski carica. Pripada stilu moravskog graditeljstva. Freske spadaju među najbolje očuvane u Srbiji i pripadaju kosturskoj post-vizantijskoj školi, a ikonostas Grčko-egipatski i Ohridski. Manastir nikada nije rušen. Danas je njegova atraktivna lokacija u dolini reke Jerme dostopna asfaltnim putem, koji je na nekadajšnjoj trasi pruge uskog koloseka između litora Greben i Vlaške planine. U prošlosti je, lokacija bila gotovo nedostupna, što je manastir sačuvan od Turaka. Specifičnosti ovih fresaka čini i vizantijsko plava – skupocena boja (kg boje vredno je kg zlata) čiji su tonovi do danas očuvani na zidovima crkve. Vesne godine u manastiru se odžrava likovna kolonija.

Pristup manastiru: Pravilo pristojnosti nalaže se da se posetište javi monasima, pa je poseta moguća van redovnih jutarnjih i večernjih molitvi i isključivo po danu. Konak je zatvorenog tipa, u kome se može boraviti samo na poziv starešine manastira. Ulaz u manastirsку crkvu je besplatan.

Posebne napomene: Kodeks oblačenja podrazumeva razumno nivo pristojnosti. Zabranjeni su krčke pantalone i majice na bretele. U crkvi je snimanje zabranjeno, a u dvorištu manastira dozvoljeno.